

Agresivita a šikana jako výchovná porucha u dětí mladšího školního věku

Ing. Libuše Straková

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Libuše STRAKOVÁ**
Osobní číslo: **H09774**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů pro SŠ**

Téma práce: **Agresivita a šikana jako výchovná porucha u dětí mladšího školního věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury zvolené problematiky.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti šikany u dětí mladšího školního věku.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu ve zvolené ZŠ.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

Kolář, M. Bolest šikanování. 2. vyd. Praha: portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

Kýriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.

Lazarová, B. První pomoc při řešení výchovných problémů. Poradenské minimum pro učitele. Praha: Agentura strom – Jana Hrubá, 1998. ISBN 80-86106-00-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Lenka Mikulová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.5. 2012

..... Škudovský Karel

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

²⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem mé bakalářské práce je " Agresivita a šikana jako výchovná porucha u dětí mladšího školního věku". Práce je rozdělena do dvou částí a to do části teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá základními pojmy v oblasti problémem šikany, agresivity a je v ní také rozebrán mladší školní věk. Praktická část je věnována konkrétním reálným situacím, na ZŠ Vsetín Luh, kde byl proveden výzkum pomocí dotazníkové metody. V práci se nachází vyhodnocení zjištěných poznatků.

Klíčová slova: agresivita, šikana, mladší školní věk, výchovné poruchy

ABSTRACT

The subject of my bachelor's work is „The aggression and the hazing as an educational breakdown on children of younger school age”. The work is divided into two parts, theoretical and practical part. The theoretical part is concerned with the basic terms of hazing and aggression. There is the younger school age discussed in the theoretical part. Practical part is concerned with particular, real situations at elementary school in Vsetín Luh. There was made the search using questionnaire method in the school. There is the evaluation of discovered knowledge in my work.

Keywords: aggression, hazing, younger school age, educational breakdown.

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce Ing. Lence Mikulové za odborné vedení, cenné rady, připomínky a spolupráci při tvorbě bakalářské práce. Děkuji také všem, kteří mi vytvářeli podmínky pro vypracování této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 AGRESIVITA A ŠIKANA	12
1.1 AGRESIVITA	13
1.1.1 Čtyři stupně agresivity.....	13
1.1.2 Příčiny agresivity u jedince	14
1.1.3 Profil dítěte, kterému je ubližováno	15
1.1.4 Jak agresivitu eliminovat u dítěte, které je agresivní	15
1.2 ŠIKANA.....	16
1.2.1 Definice šikany.....	16
1.2.1.1 Přímá šikana.....	16
1.2.1.2 Nepřímá šikana	16
1.2.2 Charakteristika účastníků procesu šikany	17
1.2.2.1 Osobnost agresora.....	17
1.2.2.2 Osobnost oběti	18
1.2.3 Vývojová stádia šikany.....	19
1.2.3.1 Ostrakismus	19
1.2.3.2 Fyzická agrese a psychická manipulace.....	20
1.2.3.3 Vytvoření jádra	20
1.2.3.4 Vytváření norem	20
1.2.3.5 Totalita	20
1.2.4 Zjišťování příčin problémového chování ve škole.....	20
1.2.5 Možnosti, které mají školy v prevenci a řešení případů šikany	21
1.2.6 Možnosti, které mají v boji proti šikaně rodiče žáků	22
1.2.7 Případ šikanovaného žáka 1. třídy.....	23
2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK – CHARAKTERISTIKA	24
2.1 ŠKOLNÍ ZRALOST	25
2.1.1 Tělesná zralost.....	25
2.1.2 Kognitivní vývoj	25
2.1.3 Motivační a sociální zralost	25
2.1.4 Kernův test školní zralosti.....	25
2.2 TĚLESNÝ A MOTORICKÝ VÝVOJ	26
2.3 POZNÁVACÍ (KOGNITIVNÍ) VÝVOJ	26
2.3.1 Paměť	26
2.3.2 Představivost	26
2.3.3 Vnímání.....	26
2.3.4 Pozornost.....	26
2.3.5 Myšlení.....	27
2.3.6 Řeč.....	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
3 ČÁST VÝZKUMNÁ – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	29

3.1	PLÁN VÝZKUMU	29
3.2	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉ SKUPINY ŽÁKŮ	29
3.3	DEFINOVÁNÍ PROBLÉMŮ A VÝZKUMNÝCH CÍLŮ	29
3.4	POUŽITÁ METODA SBĚRU DAT – DOTAZNÍK	30
3.4.1	Použité typy otázek	31
3.4.1.1	Uzavřené otázky.....	31
	Uzavřené otázky - výhody.....	31
	Uzavřené otázky - nevýhody.....	31
3.4.1.2	Otevřené otázky	31
	Otevřené otázky - výhody	32
	Otevřené otázky - nevýhody	32
3.5	SBĚR INFORMACÍ A POPIS POSTUPU ŠETŘENÍ	32
3.6	VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	34
3.7	DISKUSE ZJIŠTĚNÝCH POZNATKŮ	46
	ZÁVĚR	47
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	51
	SEZNAM GRAFŮ	52
	SEZNAM TABULEK.....	53
	SEZNAM PŘÍLOH.....	55

ÚVOD

Šikana ve škole je stejně stará jako škola sama a děti by asi ani nebyly dětmi, kdyby silnější neubližovali slabším. Zlomyslnost a krutost jsou odvěké nectnosti lidského pokolení. Agresi a násilí vidíme v současnosti všude okolo nás. Každodenně jsme svědky agresivního a násilného chování lidí v autobusech, v obchodech, na pracovištích, hřištích, v rodinách. Stoupá procento dětí, které mají problémy se svým chováním a jsou nezvladatelné, jak ve školách tak doma. Učitelé jsou bezradní a rodiče se nachází v pozici bezmocných a bezradných lidí.

Problematika tohoto typu mě natolik zaujala, že jsem se rozhodla podělit se s tímto tématem ve své diplomové práci, která je právě zaměřena na agresivitu a šikanu. S těmito problematikami seznámit také ostatní, jakož jsou pedagogové, poukázat na prevenci šikany a její řešení. Zmapovat výskyt agresivity a šikany mezi dětmi na ZŠ, nahlédnout do jejich domácího prostředí, to vše jsem si kladla jako cíl.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretickém blogu jsem se zaměřila na poruchy chování, jimiž jsou právě agresivita a šikana, druhy šikany, stádia šikany. V této části je také shrnuto období mladšího školního věku. V praktické části se zabývám výzkumem, který jsem zaměřila právě na agresivitu a šikanu. Zjišťuji jak často a s jakou formou šikany se děti ve škole nejčastěji setkávají, co by v dané chvíli šikanování dělaly, zdali by o tom někomu řekly a svěřily se. Výzkum byl prováděn dotazníkovou formou a k vyhodnocení mi sloužily tabulky a diskuse. V závěru mé práce jsou shrnuty nejdůležitější poznatky.

Doufám, že diplomová práce přinese cenné informace, které by pomohly lépe vypozařovat výskyt šikany ve školách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 AGRESIVITA A ŠIKANA

Jedním ze zdrojů agresivního a násilného chování ve školách je citová deprivace žáků, tedy stav, kdy děti mají neuspokojeny potřeby bezpečí, lásky, opory, ochrany. Tento stav u nich vyvolává tendenci k náhradnímu uspokojování potřeb, mladiství např. sahají po droze, vyhledávají a stále mění partnery, trápí zvířata, ubližují jiným lidem slovem či činem a tak zažívají pocity vnitřního uspokojení. U agresivních žáků se často nachází málo lásky ze strany rodičů. Tyto děti často říkají, že dokonce ani samy nevěří, že jsou milovány a milování hodny. Své pocity pak přenášejí na druhé různými formami hněvu a agrese.

Žákova osobnost má často více nedostatků nebo rysů, které mohou determinovat problémy v chování. Jsou to zdravotní obtíže, poruchy duševního vývoje, neurózy, emoční poruchy, mozkové poškození, nedostatky v intelektuální oblasti apod. Tělesné postižení či disproporce velmi často narušují vnitřní, především emoční rovnováhu žáka, vzniká u něj komplex méněcennosti, projevují se různé zábrany, žák napíná své kompenzační úsilí o uplatnění nesprávným směrem, narušuje se jeho sociabilita, je samotářem apod.

- *Úzkost, napětí, strach:*

Úzkost a agrese jsou u násilného chování žáků ve školách dvě strany jedné mince. Děti, které jsou ve stálém napětí a zažívají permanentní úzkost, se často chovají velmi agresivně. Bijí ty spolužáky, kteří jim takové chování vůči sobě dovolí. Neumí navázat pevné přátelské vztahy. Právě u nich mohou správné výchovné a vyučovací přístupy učitelů částečně eliminovat velké procento zdrojů úzkosti a nejistoty.

- *Výbušný temperament:*

Zdrojem agresí a násilí ve školách může být i temperament žáka, který se „nesocializovaně“ uvolňuje k prosazení okamžitých cílů (např. jakmile si dítě během přestávky nevybije nahromaděnou energii, bude v hodině neklidné, rušivé, násilnické vůči spolužákům nebo učiteli).

- *Osobnostní charakteristiky žáka:*

Žáci, kteří se chovají agresivně a používají násilí, jsou častěji nejistí, zakomplexovaní, se sníženou sebeúctou, lhostejně naladěni, s nízkým sebehodnocením ve vztahu ke školním výsledkům, mají nižší úroveň prosociálních tendencí a slabší komunikační dovednosti. Často jsou to žáci odmítáni skupinou nebo děti izolované, tzv. černé ovce třídy, příp.

i žáci velmi vlivní, ovšem s nízkou oblíbeností mezi spolužáky, kteří mají často negativní vliv na třídu a morálně ji rozvracejí. [1]

1.1 Agresivita

Tento pojem pochází z latinského slova *Aggressivus*, což v překladu znamená: útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se takto označuje schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení nějakého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.

Je to do jisté míry charakteristický znak osobnosti jedince. V nejširším slova smyslu ji lze definovat jako dispozici k agresivnímu chování. Každý jedinec je vybaven určitou její mírou, jinak by neměl ve společnosti šanci na přežití.

1. Člověk s vysokou mírou agresivity je náchylný v různých situacích jednat agresivně, se svojí agresivitou těžce bojuje, protože ovládá jeho život a působí vážné komplikace v mezilidské komunikaci. Impulzivně reaguje i na podněty, které by jiný člověk přešel bez povšimnutí, popř. by se nad nimi zasmál. Tito lidé mají rovněž větší sklony k urážlivosti, vztahovačnosti, komunikace s nimi bývá často obtížná. Trpí i tím, že se od nich okolí odtahuje a považuje je za nebezpečné, neschopné domluvy.
2. Člověk s nízkou mírou agresivity je většinou schopen ve vypjatých situacích kompromisu, dohody a smíru. Okolí jej považuje za diplomatického, komunikativního, společenského. [2]

Jak uvádí pedagogický slovník (2003) znamená slovo „Agresivita“:

- 1) Tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem.
- 2) Tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně.
- 3) Tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů. [3]

1.1.1 Čtyři stupně agresivity

1. Agrese bez vnějších projevů, probíhá pouze v myšlení dítěte.

2. Agrese, která se projeví navenek, např. nadávkou, hrubým slovem, výhružkou.
3. Agrese, která se projevuje destruktivním chováním – bouchnutím dveří, rozbíjením předmětů.
4. Fyzické napadení druhé osoby. [20]

1.1.2 Příčiny agresivity u jedince

Vágnerová uvádí agresivní chování jako nepřiměřený prostředek, vyplývající z potřeby něco získat nebo se prosadit, vzácněji také jde o potřebu agresivního jednání jako cíle (např. při vandalismu, šikanování a týrání ostatních).

Původ onemocnění agresivitou je velmi různý. Působí vlivy prostředí, také může souviset s vlastnostmi organismu každého jedince.

Příčiny agresivních poruch chování:

- 1) Specifické vlivy prostředí – např. psychická deprivace, agresivní jednání v rodině, jehož důsledkem je to, že děti přejímají toto chování od rodičů.
- 2) Dědičné dispozice k agresivním projevům se objevují u dětí s disharmonickým vývojem osobnosti, který je často v kombinaci s odchylkami citového prožívání.
- 3.) Další příčina zvýšené agresivity impulsivního charakteru může být poškození mozku – např. po úrazech hlavy. U těchto dětí je agresivní projev spíše záležitostí neschopností sebeovládání a výbušnosti. [4]

Martínek uvádí příčiny agresivity u jedince takto:

- Jedinec z normální rodiny se chová extrémně agresivně. Pokud se zbytek rodiny chová normálně, pak to znamená, že rodinné prostředí je nepatologické. Z tohoto důvodu je možné, že agresivita jedince představuje geneticky podloženou biologickou abnormitu.
- Velký počet členů rodiny je agresivních. Ačkoli v tomto případě nelze eliminovat společný faktor prostředí, lze předpokládat přítomnost společného genetického faktoru. [2]

1.1.3 Profil dítěte, kterému je ubližováno

Dítě, kterému druhý vrstevník ubližuje, je většinou dítě tišší, neprůbojné, které se nedokáže druhému dítěti postavit. Nechá si líbit ústřky nebo si nedokáže s danou situací, která nastane poradit.

Často má také zálibu nebo koníčka takového, které nepřijímá jeho okolí. Je pro okolí jiné. Míru toho, jak je dítě citlivé, bychom mohli jen odhadovat. V mnoha případech je však citlivější než dítě, které se chová agresivně, někdy to tak ale nemusí být. Ze strany dospělého je třeba, aby dítě nechránil nebo speciálně neochraňoval před dětmi, které se k němu chovají agresivně, ale aby mu pomohl naučit, jak se má v této situaci zachovat.

Velmi se diskutuje o tom, zda je agresivita dědičná. Někteří odborníci se domnívají, že je dědičná, jiní že nikoliv. Typické povahové vlastnosti, které jedinec může zdědit po rodičích a které se podílejí na tom, že se jeho chování pak projevuje jako agresivní, dědičné jsou (například výbušnost dítěte, temperament, impulsivita).

Je však na rodiči, aby sledoval tyto vlastnosti již v raném věku a pomáhal je dítěti si uvědomovat, pracovat s nimi, ale neútočit. Důležité je mluvit o tom, co vyprovokovalo toto chování a také jak jinak se zachovat než útokem. V některých případech se může stát, že se dítě necítí dostatečně sebevědomé, oceňované a chce si tyto vlastnosti dokázat svou agresí.

V poslední době se také hovoří o roli sdělovacích prostředků na vývoj dítěte a na jeho agresivitu. Dítě může čerpat z častého sledování televize příklad, jak se má chovat. [20]

1.1.4 Jak agresivitu eliminovat u dítěte, které je agresivní

1. Vnímejte jeho impulzivitu, jeho temperament, snažme se s tím pracovat
2. Zkusme plánovitě jeho temperament „vybít“.
3. Pokud chceme, využijme na toto vybíjení temperamentu a živosti různé sportovní aktivity (fotbal, hokej, běh ...).
4. Pokud dojde k nějakému agresivnímu chování ze strany tohoto dítěte vůči jinému dítěti, které ještě tuto situaci nedokáže samo zvládnout, postavme se mezi ně a pomozme jim.
5. Pokud agresivní dítě druhému ublíží, zamezme tomu a chtějme po něm omluvu pro druhé dítě.

6. Pomozme oběma, aby konflikt mezi sebou dořešily, nechtějme, aby jedno dítě od druhého odešlo, aby se už dál sobě vyhýbaly. Naopak.
7. Nechtějme slyšet výmluvy jednoho ani druhého, učme je, že lepší je přiznat pravdu, než lhát.
8. Učme toto dítě, které reaguje agresivně, aby nějakým způsobem svůj čin odčinilo.
9. Učme ho se zamyslet, jak vyřešit situaci příště jinak.
10. Nevylučujme ho dál z kolektivu. [20]

1.2 Šikana

1.2.1 Definice šikany

Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Mezi agresorem a obětí je osobní asymetrický vztah moci, což znamená, že oběť ví, kdo jí ubližuje, bojí se ho, je závislá na jeho rozmarech.

1.2.1.1 Přímá šikana

Je velmi rozmanitá a spočívá zejména v násilí všeho druhu – působení bolesti bitím, kopáním, bodáním, pálením atd., ponižující tělesná manipulace obnažováním, nucením sníst nebo vypít něco odporného, poškozování a braní osobních věcí, oblečení, školních potřeb, jídla, peněz atd., tedy chování, jež zákon označuje a trestá jako loupež.

1.2.1.2 Nepřímá šikana

Spočívá v sociální izolaci spolužáka, kterého druzí neberou na vědomí, se kterým se nemluví, je vylučován z činností skupiny atd. Tato forma, používaná častěji dívkami, je někdy trýznivější než přímá šikana. [5]

Šikana patří mezi nejzávažnější negativní jevy v současné škole. Není to pouze záležitost spadající do oblasti pedagogiky, ale jedná se o komplexní problém psychologický, sociologický a mravní. Nejedná se pouze o jev spojený se školou. Šikana se rovněž netýká jenom věkové skupiny dětí a mládeže, nýbrž zahrnuje celé věkové spektrum. S šikanou se tak můžeme setkat jak ve škole, včetně školy mateřské, v rodině, kde se většinou zaměřuje na neoblíbené dítě, v dětském domově, v diagnostickém, či výchovném ústavu, sportovním klubu, tak ve vězení, v armádě, v zaměstnání aj.

Šikana ve škole je zřejmě stará jako škola sama, neboť vždy docházelo k přestupkům, že „silnější“ ubližovali „slabším“. [6]

1.2.2 Charakteristika účastníků procesu šikany

Při hledání pravdy si člověk musí být vědom skrytosti a nepřístupnosti šikanování. Je mu známo, že odhalení pokročilé šikany brání z různých důvodů a pohnutek všichni přímí a nepřímí účastníci šikany. Včetně obětí, které mohou tvrdit, že je to jenom legrace, případně stranit agresorům a vypovídat ve svůj neprospěch. [7]

Mezi hlavní účastníky procesu šikanování patří agresor a oběť. Šikanování není jevem krátkodobým, ba naopak má své trvání a stabilitu v čase, což dokazuje fakt, že dítě, které se šikanou začne, v této činnosti velmi často pokračuje i v jiném prostředí.

1.2.2.1 Osobnost agresora

Za agresora, což je ten kdo šikanuje, je považováno dítě, které poměrně často někoho týrá nebo obtěžuje. Obtěžování je buď fyzické, nebo slovní. Agresoři bývají nejčastěji chlapci, ale výjimkou bezpochyby nejsou ani děvčata. Že se z dítěte stane agresor, nemívá jen jednu příčinu a za vznikem takového chování stojí celá řada faktorů:

- povaha, založení dítěte
- rodinné prostředí, kde jeden nebo dva rodiče neustále vystupují agresivně
- kruté tělesné týrání
- nízké sebehodnocení
- v některých případech dítě šikanuje jiné, aby se zařadilo do jisté skupiny [8]

1.2.2.1.1 Co s agresory?

- a) Zastavení šikany – Šikanu je třeba okamžitě zastavit. V každém vážnějším případě šikany musí agresor či agresoři opustit třídu, pracovní skupinu, případně školu. Je třeba brát v úvahu, že i když týrání pod tlakem školy přestane, je pro oběť velkou psychickou zátěží denně pobývat v jedné místnosti se spolužákem, který mu těžce ubližoval. Už kontakt s těmi, kteří byli svědky jeho zahanbení je značnou zátěží. V případech, kdy ubližování bylo – z vnějšího pohledu dospělého – jen docela mír-

né a oběť i agresor zůstávají v téže třídě, je nutno velmi pečlivě sledovat, zda se neopakuje.

- b) Uplatnění práva – **Trestněprávní řízení** začíná přivoláním policie k vyšetřování trestného činu, pokud je podezření, že jednání pachatele odpovídá tomu, co zákon označuje za trestný čin. Je-li pachatel mladší než patnáct let, může soud stanovit dohled nad jeho chováním nebo rozhodnout o ústavní výchově. **Občanskoprávní řízení o náhradě škody** způsobené šikanou je namístě vždy, když postižený žák nebo jeho zákonní zástupci usoudí, že způsobená škoda vyžaduje finanční kompenzaci.
- c) Tresty – Podle závažnosti šikany dostává agresor důtku pedagoga, důtku ředitele a sníženou známku z chování. Výchovná opatření mají být vůči agresorům uplatněna s takovou razancí, jakou konkrétní případ zasluží. Agresorovi mají pomoci pochopit, jak velké je jeho provinění. Napomenutí či důtku spojená s velmi vážným varovným rozhovorem s agresorem a jeho rodiči může stačit v nejlehčích případech šikany. Odsuzujeme čin, nikdy dítě. Naopak na každém provinilci se snažíme najít to nejpozitivnější, na co můžeme navázat, ať už je to jeho inteligence, zvláštní talent.
- d) Zvýšení péče o agresora – Psychologické vyšetření může odhalit osobnostní nebo vývojové anomálie i porušené vztahy k osobám, které mají na dítě silný vliv, zejména v rodině. Výsledek může vést k dalšímu psychologickému sledování a péči, případně k psychiatrické péči spojené s hospitalizací. Podrobnější a hlubší psychologické poznání umožní pobyt v diagnostickém ústavu.
- e) Jádru práce s agresorem: změna postoje – Má-li být etická výchova účinná, má-li u agresora probudit nebo povzbudit vědomí viny, je třeba, aby pedagog projevil vlastní citovou reakci na to, co se stalo. Tato reakce musí ovšem být opravdová, autentická. Kdyby se ji pedagog pokoušel „nahrát“, jen by dítě citově mátl. Jde hlavně o projev hněvu (spíše mužská „otcovská“ reakce) a o projev lítosti (spíše ženská „mateřská“ reakce). [5]

1.2.2.2 Osobnost oběti

Jako oběť je označováno takové dítě, které je delší dobu objektem agrese jiných. Bývá terčem fyzických útoků, posmívání a zesměšňování. Za oběť není považováno dítě,

keré se do takového nežádoucího postavení dostalo jen náhodně a dočasně. Často se obětí šikany stane takové dítě, které se nenaučilo být dostatečně asertivní na to, aby se dokázalo samo chránit.

- **Oběti šikany:**

- 1.) *Dítě pasivní, úzkostné a nejisté. Zjevně neprovokuje žádné útoky, agresí se není schopno bránit.*
- 2.) *Oběť provokující, která dráždí jiné děti, posmívá se jim. Jakmile na něj někdo zaútočí, tak se brání. [8]*

1.2.2.2.1 Co s oběťmi?

- a) Oběť šikany především chráníme před dalším ubližováním. To vyžaduje důslednou kontrolu ve škole, opakované individuální rozhovory a kontakt učitelů s rodiči.
- b) Psychologické vyšetření oběti – Ke zjištění, k jak vážnému psychickému poškození došlo a jaká je její nynější pozice ve třídě.
- c) Opakované klinicko-psychologické setkávání s dítětem, nebo i psychoterapie, ať už je psychická porucha důsledkem šikany, anebo byla příčinou vysoké zranitelnosti dítěte.
- d) Několikaměsíční psychologická péče o oběti šikany ve skupinách se pozitivně osvědčila. Ve skupinách se mohou svěřovat a vzájemně sdílet zkušenosti. Hrají se hry povzbuzující družnost a sebevědomí, nacvičují se sociální dovednosti, zvláště jednání v konfliktních situacích. [5]

1.2.3 Vývojová stádia šikany

Šikana může být i aktem krátkodobým, většinou se však vyvíjí po určitých stádiích.

1.2.3.1 Ostrakismus

Slovo pochází z řečtiny a znamená „střepinový soud“. Jedná se o první fázi, v které agresori neubližují oběti fyzicky „pouze“ ji vyčlení ze svého kolektivu, nikdo se s ním nebaví, nikdo jí neodpoví na pozdrav, a když, tak pouze hanlivou poznámkou, z kolektivu je postupně „vytěšňována“. Mistryněmi v ostrakismu jsou většinou děvčata, ale také chlapci jsou tohoto jevu schopni.

1.2.3.2 Fyzická agrese a psychická manipulace

Oběť se stává již dříve ostrakizovaný jedinec. Nejčastěji tato fáze nastane, když se třída dostane do nějakého stresového napětí – čtvrtletí, konec roku, kdy se píše větší množství písemných prací – a tlak zvenčí na jedince se zvyšuje. Agresoři si ho potřebují vykompenzovat a oběť je vhodným kompenzačním prostředkem. Agresor na oběti trestá to, co je mu samotnému nepříjemné.

1.2.3.3 Vytvoření jádra

Je logickým vyústěním neošetření předchozího stádia ze strany dospělých. Agresoři si začnou uvědomovat, že mají jasnou převahu nad obětí, mohou si s ní dělat, co chtějí, a nikdo na to nepřijde. Začínají rovněž silně ovlivňovat celý kolektiv – buď budete na naší straně, nebo se také stanete obětí. Vzniká tzv. pyramida šikanování, kde na vrcholu jsou hlavní agresoři, kteří tvrdě tlačí na oběť. Mají na sobě nabaleny další spolužáky, ti zase další atd. Oběť stojí na samotné základně pyramidy.

1.2.3.4 Vytváření norem

Oběť je stále více tlačena do podřízené úlohy, třída se jasně začíná rozdělovat na „vládnoucí třídu“ a „poddané“. Psychika oběti je v tomto období již tak zasažena, že i ona se stane na šikanujícím chování závislá, přijme svou úlohu jako normální, nebrání se ubližování, v některých případech dokonce bere své trýznitele za kamarády, ochotně provádí jejich příkazy a mnohdy to sama bere jako legraci.

1.2.3.5 Totalita

Konečné a poslední stádium, v podstatě stádium neřešitelné. Normy jsou jasně nastaveny, v kolektivu vládou agresoři, ostatní je poslouchají na slovo, všichni je brání, včetně oběti. Ve školním prostředí, v takové třídě, nemá učitel šanci. Celá třída poslouchá pouze hlavní agresory. [2]

1.2.4 Zjišťování příčin problémového chování ve škole

Učitel hledá příčiny problémového chování např. metodu pozorování – odezíráním neverbálních signálů. Jinou metodou může být rozhovor s žákem, rodiči či kolegy. Nahlédnutí do interpersonálních vztahů může učitel docílit pomocí sociometrického dotazníku. Pro-

blémy, které v rodině jsou, mohou být naznačeny v dětské kresbě nebo také zmíněny ve slohové práci, pokud je vhodně zvolené téma. Další cenné informace může poskytnout i zkonstruovaný dotazník. Oblíbené jak u učitelů, tak u dětí jsou psychohry, které jsou postavené na vzájemném poznávání a sebepoznávání žáků. Školním psychologem mohou být navrženy jiné metody poznávání žáků. V mnohých případech se může stát, že analýza případu a pátrání po příčinách bylo zbytečné. Za jednu z nejdůležitějších by se měla stát otázka „Jak mohu pomoci?“ nikoliv „Proč?“.

K tomu aby byl učitel úspěšný, musí především rozpoznat projevy problémového chování žáka a jeho pravděpodobné příčiny, a vždy volit správný přístup k žákovi – ať už na základě vlastní zkušenosti nebo po konzultaci s jinými relevantními odborníky. [16]

1.2.5 Možnosti, které mají školy v prevenci a řešení případů šikany

- 1.) Rozvíjet průřezová témata osobnostní a sociální výchovy, pečovat o jeho kvalitu uplatňování. Zvláštní význam má přitom etická výchova, vykonávaná pedagogy s příslušnou aprobací. Ta má dětem především vštěpovat úctu k druhé lidské bytosti a ke všemu živému. Základem pedagogického působení musí být osobní příklad.
- 2.) Věnovat individuální pozornost dětem s různými sociálními, osobními, zdravotními a vztahovými problémy.
- 3.) Zlepšovat vzájemné vztahy, zvláště vztah důvěry mezi školou a rodiči.
- 4.) Zaujmout realistický a otevřený postoj k šikaně – žákům i rodičům musí být známo, že škola si uvědomuje šikanu jako reálný, závažný problém a že k ní přistupuje se vší přísností.
- 5.) Školní řád formulovat tak, aby obsahoval ustanovení podporující prevenci šikany, její postih a nápravu.
- 6.) Základní literaturu o šikaně zpřístupnit všem pedagogům a zajistit, aby ji prostudovali v dostatečném rozsahu a hloubky, aby byla možná prevence šikany.
- 7.) Kurs prevence a řešení šikany by měl absolvovat alespoň jeden z pedagogů.
- 8.) Sledovat a řešit i méně nápadné projevy šikany.
- 9.) Při podezření na šikanu, nebo jejím provalu zajistit řádné vyšetření, uplatnit přiměřené sankce a výchovné postupy. [5]

1.2.6 Možnosti, které mají v boji proti šikaně rodiče žáků

- 1.) Hodnotová orientace – Hodnotový žebříček, který dětem vštěpujeme v rodině, je základem jejich výchovy. Vzájemná solidarita a ochrana slabých mají být na předních místech tohoto žebříčku, alespoň v rovnováze s hodnotou osobního prospěchu a vyniknutí.
- 2.) Rozumět vlastním dětem a udržovat si jejich důvěru – V současné době stále rostou generační rozdíly mezi rodiči a dětmi ve způsobu života, myšlení, cítění. K odpovědnému rodičovství patří snaha tyto rozdíly alespoň zčásti překlenout. Potřebujeme takovou důvěru, aby nám děti řekly o všem důležitém, co se děje ve škole, také o každé křivdě a násilí, jehož jsou svědky.
- 3.) Pozorně sledovat příznaky možné šikany v chování dítěte – Rodiče jsou běžně šokováni tím, jak vážné problémy se šikanou jim děti tají. Je proto třeba pozorně sledovat řadu příznaků toho, že dítě je možná šikanováno. Tyto příznaky mají většinou i jiné možné vysvětlení, jestliže se však hromadí, je to velmi varovné.
- 4.) Vychovávat děti odolné k šikaně – Naše děti mají mít vybudovanou sociální síť vzájemných přátelství, mají být obratné a vstřícné v jednání s vrstevníky, podle potřeba energické, asertivní, tělesně zdatné a otužilé. V případě nutnosti schopné obstát i ve fyzickém střetu při sebeobraně nebo obraně spolužáka.
- 5.) Spolupracovat se školou – Snažíme se být k učitelům loajální, podporovat jejich autoritu, získat a udržet jejich důvěru. Vzájemná důvěra je prvním předpokladem úspěšného řešení šikany, je-li naše dítě postiženo.
- 6.) Pěstovat vzájemnost mezi rodiči – Je potřeba zajímat se o rodiče spolužáků svých dětí. S nimi nás spojuje zájem na tom, aby škola co nejlépe plnila své poslání, aby byla pravou „dílnou lidskosti“. Dojde-li ve třídě k šikaně, měla by zareagovat síť vztahů mezi rodiči žáků a zjednat nápravu, nebo k ní alespoň přispět.
- 7.) Je-li naše dítě šikanováno, poskytnout mu ochranu a pomoc – Jde především o okamžitý zásah k ochraně dítěte, o spolupráci se školou při důsledném vyšetření a uplatnění kázeňských prostředků, jež má škola k dispozici. [5]

Každý, kdo se někdy setkal se šikanovaným dítětem a poznal jeho trauma a trápení, nemůže pochybovat o závažnosti a problematice šikanování. Četné studie sledovaly vliv šikany na psychickou adaptaci a proces vzdělávání obětí v dlouhodobé perspektivě. Oběti

časté a dlouhodobé šikany nejsou jen nešťastné, ale mohou se u nich také vyvinout psychické potíže, začnou se vyhýbat škole nebo odmítají do školy chodit vůbec, v učení se zhorší víc, než by se zhoršily jinak, a v extrémních případech mohou být dohnány až k sebevraždě. Šikana je velmi rozšířená a v určité etapě školní docházky mnohé žáky postihne. Dlouhodobé důsledky však s sebou nese spíše časté a trvalá šikanování. [13]

1.2.7 Případ šikanovaného žáka 1. třídy

Šikanovaný prvňák upadl do bezvědomí

„Chodí do první třídy, je mu sedm let, jmenuje se Stanislav a nechává si říkat Kapitán. Má své vojáky, kteří pro něho plní úkoly. Naposledy před čtrnácti dny všichni zaútočili v Blížejově na Domažlicku na šestiletého prvňáčka Ondřeje Hammerschicka, který s otřesem mozku skončil v nemocnici. Případ vyšetřuje policie, ale vzhledem k věku pachatelů je nemůže nijak potrestat. Hrozí jim jen ředitelská důtka.

Nebylo to poprvé, co parta „vojáků“ chlapci ublížila. „Položili mě na lavici a chtěli peníze. Kapitán mi vzal nůžky a začal mi stříhat vlasy, obočí a řasy. Pak mě uhodili. Spadnul jsem do bezvědomí. Když jsem se probрал, nacpali mi papír do pusy a chtěli další peníze. Znovu mě uhodili. Pak už jsem se probрал s hadrem na hlavě“, líčí událost z konce února 2004 šestiletý Ondřej.“ [15]

2 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK – CHARAKTERISTIKA

Období mladšího školního věku spadá do časové osy od 6-7 let do 11 let, kdy se bezprostředně začínají objevovat první známky dospívání.[9] Celkově jej lze charakterizovat jako relativně klidné a bez dramatických vývojových změn. Velkou a významnou událost zde hraje vstup dítěte do školy, kdy do dětského života přichází první zátěžové okamžiky. Musí si vytvořit nové zvyklosti a přizpůsobit se dennímu režimu ve škole, plnění školních povinností. Zde se vedle her, které doposud dítě znalo, se začíná prorůstat a objevovat učení. [10] Zprvu je žák zcela závislý na učiteli, který plní funkci autority a od prvních chvil zasahuje pevně do života dítěte. Dítě zvyšuje svou aktivitu, snaživost, ochotu spolupracovat, má smysl pro píli, pracovitost, zajímá se o nové poznatky, stále více je vytrvalejší a pozornější.[9] Jako hlavní psychologický znak u mladších žáků bývá uváděna učební činnost, jakož to získávání dovedností, vědomostí, návyků pomocí školy.

Podle Fürsta je toto období mladšího školního věku stěžejním stadiem pro sociální vztahy. Odklon z rodinného kruhu do prostředí plného nových vrstevníků, sociálních kontaktů. Taktéž si v tomto období začínají vytvářet kritické postoje k rodičům, učitelům, ostatním dospělým. Reakce na jakákoli výchovná opatření jsou velmi citlivé. [11]

Nejtypičtějším rysem myšlení mladšího školáka je jeho závislost na pozorovatelné skutečnosti; proto se např. začíná učit počítat jablka nebo kočky, tedy předměty, které už zná. Dítě postupně opouští svůj egocentrismus a začíná respektovat, že není středobodem všeho dění, ale "jen" jedním z mnoha lidí. Uvědomí si, že ostatní mívají na tutéž věc jiný pohled, a kolem devátého roku je schopné empatie - dokáže se vcítit do pozice druhého člověka a na základě toho reagovat. Mladší dítě vypráví rodičům zážitky ze školního výletu stylem, jako by tam byli s ním, a viděli, co vidělo ono; později už dítě chápe, že musí napřed přiblížit ty okolnosti, které rodiče neznají. Dítě od zhruba 10 let má silnou potřebu začlenit se do skupiny vrstevníků. Z hlediska sociálního vývoje dítěte je ztotožnění se se skupinou důležité, protože plní funkci jakési přípravy na budoucí intimní a přátelské vztahy. [17]

2.1 Školní zralost

Bývá zjišťována před nástupem do školy.

2.1.1 Tělesná zralost

- změna tělesných proporcí
- hlava není proti tělu již tak velká
- hrudník je protažený, trup je zploštělý
- děti dosáhnou rukou přes hlavu na ušní lalůček = *filipínská míra*
- vyspělost hrubé i jemné motoriky (koordinace zraku a ruky, lateralita)
- míra zralosti CNS

2.1.2 Kognitivní vývoj

- vyvinuty poznávací procesy, hotový základní vývoj řeči
- dítě by mělo umět dodržet pokyny, vůlí ovládaná pozornost (krátkodobá)
- mělo by již vnímat detaily

2.1.3 Motivační a sociální zralost

- dítě musí být schopno odloučit se od rodiče
- schopno orientace na činnost, kontrola okamžitých nápadů a impulzů
- kooperační schopnosti při činnostech
- umět se podřídit jiné dospělé osobě (nejen rodičům)

2.1.4 Kernův test školní zralosti

- kresba mužské postavy
- napodobování psacího písma
- obkreslení skupiny bodů
- počítání do 10 (20)
- básnička, říkanka [18]

2.2 Tělesný a motorický vývoj

Odolnost organismu se posiluje, zvyšuje se objem srdce, hmotnost mozku, zdokonaluje se činnost svalů a kloubů. Kolem 8. roku věku se růst i přírůstky hmotnosti postupně zpomalují. Vyrůstá zájem o sport, pohybovou aktivitu. Posiluje se a zlepšuje hrubá i jemná motorika. [17] Oproti předškolnímu období se zklidňuje motorický vývoj, kdy jsou pohyby ucelenější, přesnější, rychlejší, koordinovanější. Koordinované pohyby jsou nesmírně důležité pro psaní. [9]

2.3 Poznávací (kognitivní) vývoj

Aktivní účastí na poznávání se dítě učí pochopit a poznat svět. Zvyšuje se zvědavost, vytrvalost, prahne po nových informacích a vzájemných souvislostech.

2.3.1 Paměť

Při vstupu do školy je paměť bezprostředně spojena s vnímáním, na počátku je neúmyslná, mechanická (říkanky, písničky, básničky). Postupně se zdokonaluje a stává se úmyslnou, rozvíjí se paměť logická a racionální úsudek. Nedílnou a důležitou součástí je motivace, jejíž volba závisí především na vyučujícím.

2.3.2 Představivost

Dítětem je rozlišována fantazie od skutečnosti. Kolem 10. roku dochází ke značnému útlumu až vymizení. Úmyslná a záměrná představivost se rozvíjí vlivem práce a úkolů ve škole.

2.3.3 Vnímání

Je cílevědomé, zaměřené na poznávání vlastností předmětů a jevů. Mezi 10. – 11. rokem dítě dosahuje stejného vnímání, jako dospělí – rozlišení odstínu barev, tvarů, velikostí, zvuků, hmatová citlivost.

2.3.4 Pozornost

Rozhoduje o kvalitě ostatních poznávacích procesů (úspěšnost x neúspěšnost ve škole). Na počátku školní docházky – krátkodobá, spontánně zaměřená, převládá vzruch nad útlumem

(neschopnost odolávat rušivým vlivům). Vůlí ovládaná pozornost je vyčerpávající (čím nižší školní ročník – tím častější buzení pozornosti, krátkodobé úkoly, různé formy práce, relaxační chvílky, hra ve výuce).[18]

2.3.5 Myšlení

Piaget říká, že k přechodu od názorného myšlení do stádia konkrétních operací dochází na počátku školního věku. Dítě je schopno propojit různé myšlenkové procesy v současném momentě, dokáže pochopit zahrnutí prvků do třídy, rozřazuje předměty podle kritéria, chápe zachování množství, příčinné vztahy, apod. Žák by měl být rovněž schopen analyticko - syntetické činnosti, která je významná pro čtení, psaní a počítání.[12]

Stádium konkrétních operací - dítě dokáže pochopit zahrnutí prvků do tříd, rozřazuje předměty podle kritéria, chápe zachování množství, příčinné vztahy. Žák je schopen pracovat v názorně předmětové rovině (musí vidět skutečné předměty nebo jejich zobrazení). [18]

2.3.6 Řeč

Mateřský jazyk je prakticky ovladatelný, jsou znatelné rozdíly mezi dětmi ve slovní zásobě, skladbě řeči, výslovnosti. Děti se učí psát a číst, osvojují si řeč psanou i čtenou, praktickými úkoly je rozšiřována slovní zásoba a řeč se výrazně rozvíjí. [12] Cílem by se měla stát plynulá řeč bez agramatismů. [10]

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 ČÁST VÝZKUMNÁ – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

3.1 Plán výzkumu

Jak je z první části mé BP patrné, šikana u dětí se stala velmi závažným výchovným problémem, který se bezesporu drží na předních příčkách. Výzkumná část bude navazovat na teoretické poznatky získané při tvorbě první části BP. Proč se tento problém vyskytuje již u dětí školního věku mladšího? V jakých formách se vyskytuje? Z jakého domácího prostředí děti do školy vstupují? Zmapování a analýza odpovědí, úroveň znalostí a názorů o problematice šikany. Jako praktický prostředek pro zjištění těchto a více otázek jsem si zvolila metodu – dotazník. Jako cílová skupina, byli zvoleni žáci 3. a 5. ročníků na ZŠ.

3.2 Charakteristika výzkumné skupiny žáků

Výzkumné šetření probíhalo v měsíci lednu 2012. Zkoumaným vzorkem byli žáci 3. a 5. třídy 1. stupně ZŠ Vsetín Luh.

Experimentální skupina byla zastoupena 90 žáky, z toho bylo 52 dívek a 38 chlapců. Dotazník byl nejprve pomocí vyučujícího předložen rodičům a teprve po jejich schválení byl vyplněn samostatně žáky.

3.3 Definování problémů a výzkumných cílů

Před tvorbou dotazníku je velmi důležité stanovit si cíl výzkumu. Podstatou a cílem bakalářské práce je analýza současného stavu šikany v prostředí ZŠ a tento cíl musí být především zjištělný a srozumitelný. Ke zmapování a analýze byly nápomocny mnou stanovené hypotézy:

- Předpoklad, že se šikana může objevovat u chlapců více než u dívek
- Předpoklad, že ve vyšším ročníku je výskyt šikany vyšší
- Předpoklad, že se s šikanou setkala alespoň polovina žáků
- Předpoklad, že třetina žáků se setkává se šikanou v domácím prostředí

Strukturalizace dotazníku probíhala rovněž na základě stanovených dílčích cílů:

- 1) Zjistit jestli se žáci někdy s šikanou setkali.
- 2) Zjistit jaká byla jejich role: agresor, oběť, svědek.
- 3) Zjistit kde se šikana uskutečnila a jakou měla formu.

- 4) Zjistit zdali se vyskytuje šikana na jejich ZŠ, svěřili by tuto skutečnost někomu.
- 5) Zjistit v jakém domácím prostředí děti žijí a zdali zde zažili jakoukoli formu násilí.

3.4 Použitá metoda sběru dat – Dotazník

K zjišťování údajů o respondentech, jejich názorech a vědomostech byla použita dotazníková metoda.

Jak uvádí Bendl, dotazník je způsob kladení otázek či zadávání úkolů a získávání písemných odpovědí.[14]

Jedná se o formu umožňující poměrně rychlé vyhodnocení výsledků, nenáročný a rychlý sběr dat.

Sběru informací nejprve předcházelo vytvoření předlohy, kde byly vymezeny hlavní a záchytné body k objasnění řady věcí, například charakteristiku respondentů. Předloha byla následně rozpracována na jednotlivé otázky, týkající se především oblastí, které mne nejvíce zajímaly. Volba vhodných otázek vzhledem k dotazovaným rovněž sběru dat předcházela. Dotazník byl zcela anonymní, situovaný do 3. a 5. Tříd. Velmi důležité při sestavování dotazníku bylo, aby otázky byly sestaveny tak, že respondenti měli možnost výběru odpovědi. Pro pestrost byly v některých případech zvoleny i varianty volných odpovědí, protože pestrost, logická návaznost a jasná formulace byly pro mne rovněž důležitým kritériem při sestavování dotazníku. Podoba dotazníku a jednotlivých otázek je uvedena v příloze (Příloha 1).

Dotazník obsahoval 19 otázek a respondentům byly předloženy v tištěné podobě. Jak již bylo výše uvedeno, dotazník byl situován tak, aby na sebe otázky logicky navazovaly. Hlavním úkolem bylo zmapovat stav vědění o problému šikany již u tak malých dětí.

Aby dotazník respondenty upoutal a na počátku hned neodradil, snažila jsem se především zaměřit na:

- srozumitelnost
- přehlednost a snadnou orientaci
- jednoduchost vyplňování

- jazykovou korektnost
- typografickou úpravu
- grafickou úpravu [19]

Při realizaci sběru dat se nevyskytly žádné problémy, výzkum byl zahájen po domluvě a souhlasu ředitele školy. Závěrem zkoumání byla interpretace výsledků dotazníkového šetření.

3.4.1 Použité typy otázek

V dotazníku byly použity 2 typy otázek:

3.4.1.1 Uzavřené otázky

Tento typ otázek nabízí několik možných variant odpovědí, ze kterých si respondenti vyberají právě tu odpověď, která se nejvíce blíží jejich názoru. V dotazníku zaujímají většinu. Druh těchto otázek lze použít v případě, že znáte většinu možných odpovědí.

Uzavřené otázky - výhody

- nasměrování respondenta na to, co nás zajímá
- snadné zpracování odpovědí
- jednoduché vyplnění odpovědi

Uzavřené otázky - nevýhody

- sugestivní odpovědi
- umožňují nahodilé vyplnění
- nemusí vystihnout názor respondenta
- složitější na vytváření

3.4.1.2 Otevřené otázky

V otázkách tohoto typu je dotazovaným vymezen prostor vyjádřit se svými slovy dle vlastního uvážení. Není zde možnost výběru z předpřipravených variant odpovědí.

Otevřené otázky - výhody

- umožňují získat odpověď, která tvůrce dotazníku nemusela napadnout
- podněcují respondenta k hlubšímu zamyšlení nad tématem
- jsou užitečné, nelze-li efektivně definovat nebo vypsat všechny možné odpovědi
- věrněji zachycují pohled respondenta na otázku, jelikož není omezen variantami odpovědi
- hodí se jako úvodní otázky, které napomáhají získat kontakt s respondentem

Otevřené otázky - nevýhody

- může být obtížné odpověď interpretovat
- volnost odpovědí znesnadňuje následné zpracování
- kvalita odpovědi je ovlivněna verbálními schopnostmi respondenta [19]

3.5 Sběr informací a popis postupu šetření

Realizace výzkumu probíhala na klasické ZŠ, v jednotlivých ročnících, kdy byly pro všechny žáky voleny stejné otázky. Respondenti byli žáci 3. a 5. ročníku, účastnila se obě pohlaví. Předpokládala jsem, že respondenti mají odlišné názory, zkušenosti a znalosti v oblasti zvolené problematiky. Časový interval pro vyplnění dotazníku byl pro každou třídu rovněž totožný a činil 1 vyučovací hodinu. Během této doby již nebyl vyučující přítomen.

Šetření probíhala následovně a jejich průběh měl vždy stejný charakter:

Po domluvě s vyučujícím jsem vždy v určenou hodinu přišla do třídy. Sdělila jsem žákům své jméno a důvod mé přítomnosti ve třídě, což probíhalo následovně:

„Milé děti, dobrý den. Mé jméno je Libuše Straková a studuji na vysoké škole ve Zlíně. Důvod mé přítomnosti je ten, že bych se od vás ráda dozvěděla, co všechno víte a jaký máte názor ohledně problému šikany.

K zapamatování Vašich odpovědí, mi poslouží tento dotazník, který dostane a vyplní každý z vás.“

Vyplnění dotazníku probíhalo anonymně a samostatně, snažila jsem se obcházet třídu, aby si žáci navzájem nesdělovali své odpovědi. Jestliže si žáci nevěděli rady s určitou otázkou, ochotně jsem všechny případné dotazy opět vysvětlila. Nevím, zdali pozitivní přístup k dotazníku nebyl náhodou způsoben tím, že se v podstatě jednalo o zpestření vyučování, ale snaha a zájem, co nejpečlivěji na zvolené otázky odpovědět byla více než patrná. Myslím, že soustředěnost a ochota spolupracovat mohla být zapříčiněna i tím, že byli žáci se mnou sami a mohli se tak plně soustředit na vyplňování dotazníku. Časový limit pro vyplnění činil 1 vyučovací hodinu, což si myslím byla dostatečná doba pro klidnou práci, bez časového nátlaku.

Po ukončení práce byli žáci z mé strany pochváleni za jejich ochotu, snahu a příjemnou spolupráci. Poté jsem se rozloučila a vyučujícímu poděkovala za čas věnovaný mému šetření.

3.6 Výsledky a vyhodnocení dotazníkového šetření

Otázka č.1:

Jsi?

- Děvče
- Chlapec

Tabulka č. 1: Počet dotazovaných

	Chlapci	Dívky	Celkem
3.třída	20	24	44
5.třída	23	23	46
Celkem	43	47	90

Tabulka č. 2: Vyjádření procentech

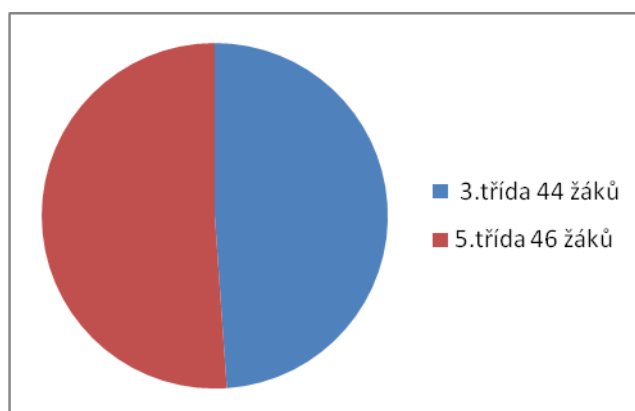
	Chlapci	Dívky	Celkem
3.třída	45%	55%	100%
5.třída	50%	50%	100%
Celkem	48%	52%	100%

Tabulka č. 3: Počet dotazovaných celkem ve 3. a 5. třídě

	3.třída	5.třída	Celkem
Celkem	44	46	90

Tabulka č. 4: Celkový počet dotazovaných ve 3. a 5. třídě vyjádřený v %

	3.třída	5.třída	Celkem
Celkem	49%	41%	100%

Graf 1 Počet žáků ve třetí a páté třídě

Vyhodnocení otázky č. 1: Jak je zřejmé, z tabulky č. 2 vyplývá, že z celkového počtu respondentů jsou 52% zastoupeny dívky a 48% chlapci. Tabulka č. 4 znázorňuje procentuální vyjádření dotazovaných ve 3. a 5. třídách.

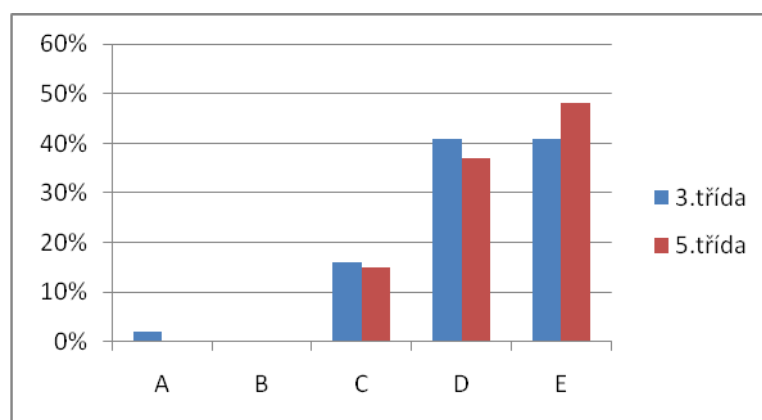
Otázka č. 2:

Jaký zaujímáš vztah k přestávkám?

- A) Nesnáším je
- B) Nemám je rád/a
- C) Ano i ne
- D) Mám je celkem v oblibě
- E) Mám je velice rád/a

Tabulka č. 5: Vyhodnocení otázky č.2 (3.a 5.třída)

Odpověď	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	1	-	2%	-
B	-	-	-	-
C	7	7	16%	15%
D	18	17	41%	37%
E	18	22	41%	48%

Graf 2 Grafické vyhodnocení otázky č.2

Vyhodnocení otázky č. 2: Z tabulky č. 5 můžeme vidět, že ve 3. třídě byly stejně oblíbené otázky „Mám je celkem v oblíbené“ a „Mám je velice rád/a“ v zastoupení 41%. V 5. třídě byla zastoupením 48% nejvíce volena odpověď „Mám je velice rád/a“. Nejméně populární odpověď, shodná v obou třídách, byla „Nemám je rád/a“.

Otázka č. 3:

Můžeš vyjádřit počet dobrých kamarádů ve vaší třídě?

- A) Žádný
- B) Jednoho dobrého kamaráda.
- C) 2-3 dobré kamarády
- D) 4-5 dobrých kamarádů
- E) Mám hodně dobrých kamarádů

Tabulka č. 6: Vyhodnocení otázky č. 3

Odpověď	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	-	-	-	-
B	3	1	7%	2%
C	12	3	27%	7%
D	5	10	11%	22%
E	24	32	55%	69%

Vyhodnocení otázky č. 3: Naprostá většina respondentů, jak ve 3., tak 5. třídách zvolila odpověď E: „Mám hodně dobrých kamarádů“. V 5. třídách bylo pro tuto odpověď 69% dotazovaných, ve 3. třídách 55%. Nejmenší, neboli žádné procento odpovědí, stanovili žáci u odpovědi A: „Žádný“.

Otázka č. 4:

Býváš někdy o přestávce sám, protože ji s tebou spolužáci nechtějí trávit, a jak často se to stává?

- A) Nestalo se tak od prázdnin.

- B) Jednou nebo dvakrát
- C) Někdy
- D) Zhruba 1x týdně
- E) Vícekrát týdně

Tabulka č. 7: Vyhodnocení otázky č. 4

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	15	17	34%	37%
B	11	12	25%	26%
C	9	10	20%	22%
D	2	4	5%	9%
E	7	3	16%	6%

Vyhodnocení otázky č. 4: 34% žáků ve 3. třídě a 37% v 5. třídě uvádí, že nebyli od prázdnin nikdy o přestávce sami. Rozpor ve výpovědích nastává u otázky E: „Vícekrát týdně“, kdy ve 3. třídách odpovědělo touto otázkou 16% respondentů a v 5. třídách pouze 6% respondentů. Nejnižší procentuální zastoupení u 3. a 5. tříd měla otázka D: „Zhruba 1x týdně“.

Otázka č. 5:

Jak často se ti ve škole stává, že si nemáš s kým popovídat a připadáš si osamělý?

- A) Nikdy, nepřipadám
- B) Jednou za čas, Ano
- C) Možná někdy
- D) Často
- E) Velmi často

Tabulka č. 8: Vyhodnocení otázky č.5

Odpo-	3.třída	5.třída	Celkem	Celkem
-------	---------	---------	--------	--------

věd'			% 3.třída	% 5.třída
A	18	20	41%	44%
B	9	11	20%	24%
C	11	8	25%	17%
D	4	5	9%	11%
E	2	2	5%	4%

Vyhodnocení otázky č. 5: Nejčetnější počet odpovědí měla v tomto případě u 3. i 5. ročníků odpověď A: „Nikdy, nepřipadám“. Nejméně zvolených odpovědí od dotazovaných respondentů bylo zaznamenáno u odpovědi E: „Velmi často“ což na mne zapůsobilo velmi pozitivním dojmem.

Otázka č. 6:

Jsi toho názoru, že tě spolužáci mají míň rádi, než ostatní spolužáky??

- A) Ne, nemyslím si
- B) Ano, jednou za čas
- C) Někdy
- D) Často
- E) Velmi často

Tabulka č. 9: Vyhodnocení otázky č. 6

Odpověď	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	17	17	39%	37%
B	11	9	25%	20%
C	7	11	16%	24%
D	6	5	14%	11%
E	3	4	6%	8%

Vyhodnocení otázky č. 6: Odpovědi respondentů u otázky č. 6 mne rovněž pozitivně potěšily, protože naprostá většina dětí volila odpověď A: „Ne, nemyslím si“, což prozatím ve mě nabývá dojmu, že vybrané třídy respondentů mají mezi spolužáky pozitivní vztahy. Vyplývá to i z hlediska, že další nejvíce volenou odpovědí bylo B: „Ano, jednou za čas“.

Otázka č. 7:

Setkal jsi se s nějakou formou šikanování(u otázky je nabídnuta možnost označení více odpovědí)?

A) Z žádnou šikanou jsem se neseťkal

B) Setkal ve formě: slovního napadení- nadávky, urážky,...

C) Setkal ve formě: tělesného ubližování- bití, kopání,...

D) Setkal ve formě: citového vydírání- například „Jestli to neuděláš, uvidíš zač je toho loket...“

E) S nějakou jinou formou:

Uved' s jakou.....

Tabulka č. 10: Vyhodnocení otázky č. 7

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	15	22	34%	48%
B	20	15	45%	33%
C	2	1	5%	2%
D	7	8	16%	17%
E	0	0	0%	0%

Vyhodnocení otázky č. 7: Mezi nejčastější formu šikany, kterou respondenti zvolili a se kterou se také nejčastěji setkali byla odpověď u 3. ročníků B: „Setkal ve formě: slovního napadení- nadávky, urážky,...“, v případě 5. ročníků se tak stalo u odpovědi A: „Z žádnou šikanou jsem se neseťkal“, což mne vcelku překvapilo. Usuzovala jsem, že ve vyšším roč-

níku budou mít žáci více zkušeností a prožitků, než v případě mladších dětí. U otázky E, kdy měli žáci napsat jiné formy šikanování byla četnost odpovědí nulová.

Otázka č. 8:

Kolikrát jsi byl svědkem šikanování?

- A) Nikdy
- B) Jednou, možná dvakrát
- C) Občas
- D) Každý týden
- E) Několikrát týdně

Tabulka č. 11: Vyhodnocení otázky č. 8

Odpověď	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	16	17	36%	37%
B	25	28	57%	61%
C	3	1	7%	2%
D	0	0	0%	0%
E	0	0	0%	0%

Vyhodnocení otázky č. 8: V případě obou ročníků se s šikanou osobně žáci často neseťkávají, což je opět velmi pozitivní. Věvodí odpověď, že se s šikanování prozatím setkali jednou, možná dvakrát.

Otázka č. 9:

Jestli jsi byl svědkem šikany, kde se odehrávala?

- A) Zatím jsem nikdy svědkem šikanování nebyl
- B) Když jsem šel do školy nebo ze školy
- C) Před školou
- D) V šatně

E) Na záchodě

F) Ve třídě

G) Pokud někde jinde

Napiš kde.....

Tabulka č. 12: Vyhodnocení otázky č. 9

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	16	15	36%	33%
B	8	10	18%	22%
C	4	7	9%	15%
D	7	3	16%	7%
E	5	4	11%	9%
F	3	5	7%	10%
G	1	2	3%	4%

Vyhodnocení otázky č. 9: Podle žáků se šikanování nejčastěji odehrává při cestě do školy, nebo ze školy (myslím si, že z toho důvodu, že zde není zajištěn pedagogický dozor). Největší četnost byla u odpovědi A, že prozatím svědkem šikany nebyli. Dalším místem, kde k šikanování nejvíce dochází, je podle zkušeností žáků 3. ročníků šatna, tedy odpověď D. V 5. ročnících je tím druhým nejčastějším místem prostor před školou. V případě možnosti G žáci uvádějí: jídelnu, družinu, tělocvičnu.

Otázka č. 10:

Kolikrát jsi byl šikanován od zahájení školního roku?

A) Nikdy

B) Jednou nebo dvakrát

C) Občas

D) Jednou za týden

E) Vícekrát týdně

Tabulka č. 13: Vyhodnocení otázky č. 10

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	24	28	55%	61%
B	17	12	39%	27%
C	1	2	2%	4%
D	1	2	2%	4%
E	1	2	2%	4%

Vyhodnocení otázky č. 10: V této položce dotazovaní odpověděli, že během školního roku nebylo ve 3. ročnících šikanováno 55% žáků a v 5. ročnících 61% žáků. Jednou, nebo dvakrát bylo ve 3. třídách šikanováno 39% žáků, v 5. třídách 27% žáků. Občas, jednou za týden, nebo vícekrát týdně bylo zvoleno v případě 3. tříd 2%, u 5. tříd 4%.

Otázka č. 11:

Byl jsi šikanován jedním, nebo více žáky?

- A) Nikdy jsem šikanován nebyl
- B) Šikanoval mě především 1 chlapec
- C) Šikanovalo mě několik chlapců
- D) Šikanovalo mě především 1 děvče
- E) Šikanovalo mě několik děvčat
- F) Šikanovali mě chlapci i děvčata

Tabulka č. 14: Vyhodnocení otázky č. 11

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	33	31	75%	67%
B	4	8	9%	18%
C	3	1	7%	2%

D	1	3	2%	7%
E	2	1	5%	2%
F	1	2	2%	4%

Vyhodnocení otázky č. 11: Jestliže opomeneme odpověď, že nikdy žák šikanován nebyl, největší četnost odpovědí byla B: „Šikanoval mě především 1 chlapec“, poté následovala odpověď u 3. ročníků C: „Šikanovalo mě několik chlapců“ a v případě 5. ročníků se jednalo o odpověď D: „Šikanovalo mě především jedno děvče“.

Otázka č. 12:

Kde jsi byl nejčastěji šikanován (možnost volby i více odpovědí)?

- A) Nikdy jsem šikanován nebyl
- B) Při cestě do školy, ze školy
- C) Před budovou školy
- D) V šatně
- E) Na záchodě
- F) Ve třídě
- G) Na jiném místě

Napiš kde.....

Tabulka č. 15: Vyhodnocení otázky č. 12

Odpověď	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	26	22	59%	48%
B	4	6	9%	12%
C	3	3	7%	7%

D	1	1	2%	2%
E	2	3	5%	7%
F	7	10	16%	22%
G	1	1	2%	2%

Vyhodnocení otázky č. 12: Při volbě odpovědi G, která byla zastoupena v obou případech 2%, žáci napsali místa, jako je: venku, hřiště, před domem. Nejčastějším místem, kde se šikanování odehrávalo byla třída, poté při cestě do školy nebo ze školy, nebo také na záchodě.

Otázka č. 13:

Oznámil jsi někomu, že jsi šikanován (možnost volby i více odpovědí)?

- A) Nikdy mě nešikanovali
- B) Neřekl jsem to nikomu
- C) Řekl jsem to učiteli
- D) Řekl jsem to mamince
- E) Řekl jsem to tatínkovi
- F) Řekl jsem to sourozenci
- G) Řekl jsem to kamarádovi
- H) Řekl jsem to někomu jinému

Uveď komu.....

Tabulka č. 16: Vyhodnocení otázky č. 13

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	14	16	32%	35%
B	7	2	16%	4%

C	2	3	4%	7%
D	6	7	14%	15%
E	7	8	16%	17%
F	1	3	2%	7%
G	6	5	14%	11%
H	1	2	2%	4%

Vyhodnocení otázky č. 13: Nejčastější osobou, které se žáci s šikanováním svěřili byli v případě 3. tříd: tatínek, kamarád, 16% žáků to neřekla nikomu. V 5. třídách: tatínkovi, mamince, kamarádovi. Možnosti u odpovědi G byly následující: dědeček, babička.

Otázka č. 14:

Šikanoval jsi ty osobně někoho?

- A) Nikdy jsem nešikanoval
- B) Jednou nebo dvakrát
- C) Občas
- D) Jednou týdně
- E) Vícekrát týdně

Tabulka č. 17: Vyhodnocení otázky č. 14

Odpo- věd'	3.třída	5.třída	Celkem % 3.třída	Celkem % 5.třída
A	34	30	77%	65%
B	10	15	23%	33%
C	0	1	0%	2%
D	0	0	0%	0%
E	0	0	0%	0%

Vyhodnocení otázky č. 14: Ve 3. třídách nikdy agresorem nebylo 77% respondentů a 23% zvolilo odpověď B: „Jednou, nebo dvakrát“. U 65% v 5. třídách můžeme říci, že nikdy šikanu nepoužili a z 33% ji praktikovali jednou, nebo dvakrát. Dokonce 2% pátáků zvolilo odpověď C: „Občas“.

3.7 Diskuse zjištěných poznatků

Můžu říci, že s výsledky dotazníkového bádání jsem byla překvapena v pozitivním smyslu slova. Jak poukazuje ve své knize *Bolest šikanování* Michal Kolář (2005), dle celonárodního výzkumu prováděného roku 2001 na základních školách, se ukázalo, že je v ČR šikanováno přibližně 41% žáků.

Dětská agresivita je problém celosvětový a jsem potěšena, že z výsledků šetření, které bylo prováděno na ZŠ Vsetín Luh, vyplynula tato fakta. Ze všech dotázaných respondentů, kterými byli žáci a žákyně 3. a 5. ročníků ZŠ, se obětí šikany stalo v průměru 33% ze všech dotazovaných respondentů. Výzkum ukázal, že v roli agresora se ocitlo 28% ze všech monitorovaných dětí. Šetření prokázalo, že výskyt šikany se pohybuje poměrně na stejné procentuální úrovni jak ve 3. tak v 5. třídách, což mne překvapilo, neboť jsem na začátku byla toho názoru, že starší děti budou mít jistě více zkušeností s tímto problémem. Nejčastější formu šikany uvedli respondenti slovní napadení, nadávka, urážka, v 5. třídách z 33%, ve 3. třídách ze 45%. Druhou nejčastější formou bylo v průměru 16,5% citové vydírání. K šikanování docházelo ve většině případů jednou nebo dvakrát a hlavním dějištěm byla třída. Nejčastěji se žáci se šikanou svěřují jednomu z rodičů a myslím, že tak dělají nejlíp, neboť jakékoli projevy problémového chování jsou signálem, kterým děti volají o pomoc. A z jaké strany by se jim mělo dostat největšího pochopení a podpory? Ze strany jejich nejbližších – rodičů.

Výsledky dotazníkového šetření byly po vyhodnocení předloženy třídním učitelům, se kterými jsem také měla možnost po celou dobu o průběhu šetření komunikovat. Hlavním tématem při diskuzích bylo, jaká doporučení by v boji proti šikaně navrhli. Pokouší se ji diagnostikovat, řešit a předcházet již v zárodku, navrhují vedení, aby pro ně zajišťovalo příslušné školení, vidí možnost dotazníkového šetření jako vhodný způsob pravidelného zmapování stavu v jejich třídě/škole.

ZÁVĚR

Nebude to asi tím, že děti dnešní doby přicházejí na svět horší než jsme byli my. Právě tento svět, který naše děti obklopuje nevhodnou výchovou, nedostatkem podpory a porozumění, z nich tvoří jedince neschopné se poprat dennodenní realitou. Chování ve formě agrese, šikany, krádeže, lhaní může být formou obrany a projevem neschopnosti řešit náročné životní situace. Dnešní škola se stává pro mnohé žáky stresujícím prostředím, vyvolává v nich pocity stresu a obav. Stále stoupá procento dětí, které mají problémy se svým chováním, proto by se snaha o zachycení problémů a následná pomoc měly stát prvořadou.

Cílem bylo zjištění výskytu agresivity a šikany mezi dětmi na ZŠ, nahlédnout do jejich domácího prostředí. V první fázi se zabývám objasněním témat agresivity, šikany, mladšího školního věku. Ve výzkumné části byly zpracovány výsledky dotazníkového šetření, který byl proveden u žáků 3. a 5. tříd ZŠ Vsetín Luh. Z výsledků výzkumů vyplynulo, že se obětí šikany stalo v průměru 33% ze všech dotazovaných respondentů a že v roli agresora se ocitlo 28% ze všech monitorovaných dětí. Nejčastější formou šikany byla, dle dotazovaných, uvedena slovní napadení, nadávka, urážka.

Děti jsou velmi citlivé osobnosti, které mají vlastní city a jejichž povaha je měněna v závislosti na dění ve třídě, společnosti, mezi kamarády i sebou sama. Výchova, starostlivost, utváření, rozvíjení mladé generace a vytváření podmínek pro její harmonický vývoj, by se mělo stát cílem každé „zdravé“ společnosti. Důležité je rovněž využití vhodných metod a prostředků, které působí na všestranný a harmonický rozvoj osobnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Gajdošová, E., Herényiová, G., Rozvíjení emoční inteligence žáků. 1.vyd. Praha: Portál, 2006.325.s. ISBN 80-7367-115-8
- [2] Martínek, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže. 1.vyd.Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
- [3] Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 4.vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8
- [4] Vágnerová, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-488-8
- [5] Říčan, P., Janošová, P. Jak na šikanu.1.vyd. Praha: Grada, 2010. 160s. ISBN 978-80-247-2991-6
- [6] Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. 1.vyd. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-247-08-9
- [7] Kolář, M. Nová cesta k léčbě šikany. 1.vyd. Praha: Portál, 2011. 336s. ISBN 978-80-7367-871-5
- [8] Martin, M., Waltmanová-Greenwoodová, C. Jak řešit problémy dětí se školou: lexikon pro rodiče. 1.vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-125-8
- [9] Šimíčková-Čížková, J., Binarová, I., Holásková, K., Petrová, A., Plevová, I., Pugnerová, M. Přehled vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0629-2
- [10] Plevová, I., Binarová, I. Kapitoly z vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1412-0
- [11] Bartko, D. Moderní psychohygienu. Praha: Orbis, 1976. ISBN nevedeno
- [12] Langmeier, J., Krejčířová, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- [13] Kolář, M. Bolest šikanování. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 255s. ISBN 80-7367-014-3
- [14] Bendl, S. Kázeňské problémy ve škole. Aktualizované a doplněné vyd. Praha: Triton, 2011. 264s. ISBN 978-80-7387-436-0

- [15] Bendl, S. Ukázněná třída. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-624-4
- [16] Lazarová, B. První pomoc při řešení výchovných problémů. Poradenské minimum pro učitele. Praha: Agentura Strom – Jana Hrubá, 1998. ISBN 80-86106-00-4
- [17] <http://www.odmaturuj.cz/psychologie/faze-vyvoje-cloveka/>
- [18] <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&sqi=2&ved=0CDkQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.sosbn.cz%2FElearning%2FPSY%2FMLAD%25C5%25A0%25C3%258D%2520%25C5%25A0KOLN%25C3%258D%2520V%25C4%259AK.ppt&ei=S21wT-DEJoe7hAeL4rGRBw&usg=AFQjCNErntwYbWC0WFe19NoXZvjGzI1s5w>
- [19] <http://www.dotaznik-online.cz/>
- [20] <http://www.azrodina.cz/1712-agresivita-deti>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ Základní škola.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Počet žáků ve třetí a páté třídě.....	32
Graf 2 Grafické vyhodnocení otázky č.2.....	33

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1 Počet dotazovaných.....	32
Tabulka č.2 Vyjádření procentech.....	32
Tabulka č.3 Počet dotazovaných celkem ve 3. a 5.třídě.....	32
Tabulka č.4 Celkový počet dotazovaných ve 3. a 5. třídě vyjádřený v %.....	32
Tabulka č. 5 Vyhodnocení otázky č.2 (3.a 5.třída).....	33
Tabulka č. 6 Vyhodnocení otázky č.3.....	34
Tabulka č. 7 Vyhodnocení otázky č.4.....	35
Tabulka č. 8 Vyhodnocení otázky č.5.....	36
Tabulka č. 9 Vyhodnocení otázky č.6.....	37
Tabulka č. 10 Vyhodnocení otázky č.7.....	38
Tabulka č. 11 Vyhodnocení otázky č.8.....	39
Tabulka č. 12 Vyhodnocení otázky č.9.....	39
Tabulka č. 13 Vyhodnocení otázky č.10.....	40
Tabulka č. 14 Vyhodnocení otázky č.11.....	41
Tabulka č. 15 Vyhodnocení otázky č.12.....	42
Tabulka č. 16 Vyhodnocení otázky č.13.....	43
Tabulka č. 17 Vyhodnocení otázky č.14.....	44

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

D O T A Z N Í K

Milí respondenti,

do rukou se Vám dostává dotazník, jehož cílem je zjistit vaše osobní znalosti, zkušenosti z běžného života v oblasti problému šikany. Při vyplňování dotazníku označte prosím vybranou odpověď. U otázek, kde není možnost volby více odpovědí vás prosím, abyste zvolili pouze jednu odpověď.

Děkuji za vyplnění. Straková Libuše

Otázka č.1:

Jsi?

- Děvče
- Chlapec

Otázka č.2:

Jaký zaujímáš vztah k přestávkám?

- F) Nesnáším je
- G) Nemám je rád/a
- H) Ano i ne
- I) Mám je celkem v oblibě
- J) Mám je velice rád/a

Otázka č.3:

Můžeš vyjádřit počet dobrých kamarádů ve vaší třídě?

- A) Žádný
- B) Jednoho dobrého kamaráda.
- C) 2-3 dobré kamarády
- D) 4-5 dobrých kamarádů
- E) Mám hodně dobrých kamarádů

Otázka č.4:

Býváš někdy o přestávce sám, protože ji s tebou spolužáci nechtějí trávit, a jak často se to stává?

- A) Nestalo se tak od prázdnin.
- B) Jednou nebo dvakrát
- C) Někdy
- D) Zhruba 1x týdně
- E) Vícekrát týdně

Otázka č.5:

Jak často se ti ve škole stává, že si nemáš s kým popovídat a připadáš si osamělý?

- A) Nikdy, nepřipadám
- B) Jednou za čas, Ano
- C) Možná někdy
- D) Často
- E) Velmi často

Otázka č.6:

Jsi toho názoru, že tě spolužáci mají míň rádi, než ostatní spolužáky??

- A) Ne, nemyslím si
- B) Ano, jednou za čas
- C) Někdy
- D) Často
- E) Velmi často

Otázka č.7:

Setkal jsi se s nějakou formou šikanování (u otázky je nabídnuta možnost označení více odpovědí)?

- A) Z žádnou šikanou jsem se neseťkal
- B) Setkal ve formě: slovního napadení- nadávky, urážky,...
- C) Setkal ve formě: tělesného ubližování- bití, kopání,...

D) Setkal ve formě: citového vydírání- například „Jestli to neuděláš, uvidíš zač je toho lo-
ket...“

E) S nějakou jinou formou:

Uveď s jakou.....

Otázka č.8:

Kolikrát jsi byl svědkem šikanování?

- A) Nikdy
- B) Jednou, možná dvakrát
- C) Občas
- D) Každý týden
- E) Několikrát týdně

Otázka č.9:

Jestli jsi byl svědkem šikany, kde se odehrávala?

- A) Zatím jsem nikdy svědkem šikanování nebyl
- B) Když jsem šel do školy nebo ze školy
- C) Před školou
- D) V šatně
- E) Na záchodě
- F) Ve třídě
- G) Pokud někde jinde

Napiš kde.....

Otázka č.10:

Kolikrát jsi byl šikanován od zahájení školního roku?

- A) Nikdy
- B) Jednou nebo dvakrát
- C) Občas

D) Jednou za týden

E) Vícekrát týdně

Otázka č.11:

Byl jsi šikanován jedním, nebo více žáky?

A) Nikdy jsem šikanován nebyl

B) Šikanoval mě především 1 chlapec

C) Šikanovalo mě několik chlapců

D) Šikanovalo mě především 1 děvče

E) Šikanovalo mě několik děvčat

F) Šikanovali mě chlapci i děvčata

Otázka č.12:

Kde jsi byl nejčastěji šikanován (možnost volby i více odpovědí)?

A) Nikdy jsem šikanován nebyl

B) Při cestě do školy, ze školy

C) Před budovou školy

D) V šatně

E) Na záchodě

F) Ve třídě

G) Na jiném místě

Napiš kde.....

Otázka č.13:

Oznámil jsi někomu, že jsi šikanován (možnost volby i více odpovědí)?

A) Nikdy mě nešikanovali

- B) Neřekl jsem to nikomu
- C) Řekl jsem to učiteli
- D) Řekl jsem to mamince
- E) Řekl jsem to tatínkovi
- F) Řekl jsem to sourozenci
- G) Řekl jsem to kamarádovi
- H) Řekl jsem to někomu jinému

Uveď komu.....

Otázka č.14:

Šikanoval jsi ty osobně někoho?

- A) Nikdy jsem nešikanoval
- B) Jednou nebo dvakrát
- C) Občas
- D) Jednou týdně
- E) Vícekrát týdně

*****Děkuji za vyplnění dotazníku*****